

3. Дьяченко П. Свадебные обряды крымских татар / П. Дьяченко // Крымские татары. Хрестоматия по этнической истории и традиционной культуре [Авт.-сост. М. А. Араджиони, А. Г. Герцен]. – Симферополь : Доля, 2005.
4. Каралезли Х. Старинный обычай татарского заручения и свадьбы в деревнях: Дереккой, Ай-Василь и Аутка Ялтинского района / Х. Каралезли // Крым. – 1926. – № 2.
5. Кондараки В. Х. Универсальное описание Крыма : [В 17 ч.]. Т. 1–4 / В. Х. Кондараки. – СПб. : тип. В. Веллинга, 1875. – Т. 4. [Ч. 14–17].

References

1. Bonch-Osmolovskiy G. A. Brachnye obryady tatar gornogo Kryma / G. A. Bonch-Osmolovskiy // Izvestiya rossiyskogo geograficheskogo obshchestva. – 1926. – Т. 58. – Вып. 1. – С. 21–26.
2. Vozgrin V. E. Istoriya krymskikh tatar / V. E. Vozgrin. – Simferopol', 2013. – Т. 1-4.
3. D'yachenko P. Svadebnye obryady krymskikh tatar / P. D'yachenko // Krymskie tatary. Khrestomatiya po etnicheskoy istorii i traditsionnoy kul'ture [Avt.-sost. M. A. Aradzhioni, A. G. Gertsen]. – Simferopol' : Dolya, 2005.
4. Karalezli Kh. Starinnyy obyчай tatarskogo zarucheniya i svad'by v derevnyakh: Derokoy, Ay-Vasil' i Autka Yaltinskogo rayona / Kh. Karalezli // Krym. – 1926. – № 2.
5. Kondaraki V. Kh. Universal'noe opisanie Kryma : [V 17 ch.]. Т. 1–4 / V. Kh. Kondaraki. – SPb. : tip. V. Vellinga, 1875. – Т. 4. [Ch. 14–17].

УДК 008:130.2

Шаган Артем Костянтинович
аспірант Київського національного
університету культури і мистецтв

ЦІНІСНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

У статті розглянуто ціннісні аспекти формування громадянської культури як базової умови розвитку громадянського суспільства та демократичного врядування, здійснено структурний аналіз громадянської культури з позицій аксіологічного підходу, проаналізовано особливості ціннісних процесів сучасного українського суспільства.

Ключові слова: громадянська культура, право, мораль, національні цінності, моральні цінності, суспільна аномія, ціннісні орієнтації.

Шаган Артем Константинович, аспірант Київського національного університету культури і мистецтв
Ценностный аспект формирования гражданской культуры

В статье рассмотрены ценностные аспекты формирования гражданской культуры как базового условия развития гражданского общества и демократического управления, осуществлено структурный анализ гражданской культуры с позиций аксиологического подхода, проанализированы особенности ценностных процессов современного украинского общества.

Ключевые слова: гражданская культура, право, мораль, национальные ценности, моральные ценности, общественная аномия, ценностные ориентации.

Shahan Artem, postgraduate student, Kyiv National University of Culture and Arts
Value aspects of the development of civic culture

The article deals with the formation of value orientations of citizens under conditions of ambivalent public rhetoric. The system of values of civic culture, characterized by the motivation to create certain values, namely the attitude of the individual to himself as the subject of civil society, critical thinking, optimism, positive attitude to social reality, the need for active participation in social processes and significant changes.

The theoretical factual paper describes the scientific approach to the definition of conceptual and categorical apparatus. The author examines the concept of "civic culture" as a special subsystem of general culture, from the perspective of evolutionism and functionality. Exploring the structure of culture the author isolates its relationship with modality, the maturity of society, thoughts and actions, characteristic of a society, social dependency, behavioral patterns, values and ideas that reflect the relationship of features that is specifically taken from society.

Special attention is focused on the author's definition and characteristics under the concept of "value". The author argues that it is the value of organizing knowledge, motivating behavior and activities of the individual, making human life filled with meaning.

Summarizing scientific approaches to the definition of the concept the author identifies two main groups of values which are important in the formation of human beings, namely, material and spiritual, and concludes that values are ideas, norms, processes, relations material and spiritual order, having a positive objective value and are able to meet the specific needs of people. Human values is the link that connects its public and private life.

Based on the scientific analysis of the author defines defines the value system of modern trends of Ukrainian state.

The author believes that things that happened in Ukraine are caused by a break of certain social consciousness of citizens, determined the transition from traditional society to an innovative type of paternalism to civic participation, from authoritarianism to democracy. This process is accompanied by the transformation of value systems that formed the basis of society and state.

The author believes that Ukrainian society has undergone fundamental structural changes due to the destruction of the existing value system for decades. Social transformation led not only to changes in economic, political and cultural institutions, but also become a source of instability social environment caused blurring objects identification

values. There is a contradictory process radical reassessment of the totality of values, which leads to difficulties in adapting to the individual requirements of modern times, strengthens the processes of social anomie.

The author believes that the important form of expression of civic culture is law and morality. The law and morality form the model and the value-normative standards of society orientations.

In the process of historical development of civic culture the ideals and norms of rationality have been absorbed. This active, rational-activist culture in my opinion, is today a prerequisite of social and cultural development of many Western countries. That culture directs people to actively mastering social reality in all its spheres.

According to the author in the structure of civic culture stand stable values not subject to the passage of time, we can say, classic, universal primary function is to convert the objective imperatives of social activity in the subjective goals, motives actions and deeds. Civic values is to strengthen the existing system, they meet the criterion of general significance and that is objectively serve the integrity of society by rationing behavior of the person.

In conclusion, the author distinguishes four important basic components, namely cognitive, as the basis of socio-psychological, economic, political, legal, cultural and historical knowledge; axiological as important values, an ideal position; reflexive, as a special ability to think critically, the ability to explore and discuss the nature of events, using various sources of information, etc.; behavioral, as a way of socially transformative activities based on sustainable values.

Characteristic features of civic culture is its autonomy, rationality, and rational-critical attitude to reality, democracy, tolerance and pluralism. The ability to exercise their rights, freedoms, availability of high responsibility towards society and the state, patriotism. Those are valuable principles on which is formed a high level of civic culture.

The author argues that the purpose of civic culture is to build value orientations of members of civil society, as well as symbolic and normative mediation of their interaction with each other. Without civic culture, understood as the capacity for dialogue, consensus and co-operation in general civil purposes, the company is doomed to collapse.

Keywords: civic culture, law, morality, moral values, social anomie, values.

У сучасній Україні становлення ціннісних орієнтацій громадян відбувається в умовах амбівалентної державної риторики, яка, з одного боку, закликає громадян до активності, критичності та відповідальності, а з іншого – обмежує участь громадян їх голосуванням на виборах і пасивним спостереженням політичних дебатів. Такий стан речей призводить до політичного абсентеїзму, провокує соціальну апатію, формує у громадян переконання в тому, що від них нічого не залежить, вони нічого не можуть змінити в житті як суспільства, так і окремої громади, внаслідок чого блокується потреба пошуку конструктивних рішень для досягнення суспільної згоди та покращення суспільного життя. Натомість система цінностей громадянської культури характеризується ставленням особистості до себе як суб'єкта громадянського суспільства, критичним мисленням, оптимізмом, активним ставленням до соціальної дійсності, потребою брати участь у суспільно значущих процесах і змінах.

Цінності та ціннісні орієнтації є предметом наукового інтересу протягом багатьох століть. Серед сучасних вітчизняних та зарубіжних авторів феномен цінності та ціннісних орієнтацій досліджували В.Андрущенко, М.Боришевський, Б.Братусь, Є.Головаха, А.Гусейнова, М.Кейзеров, М.Каган, А.Ручка, Ю.Резніков, Г.Ситник, Ю.Шайгородський тощо. Водночас проблематика формування ціннісних засад громадянської культури залишається недостатньо розробленою, вирішення якої і стало завданням нашого наукового пошуку.

Незважаючи на той факт, що термін "громадянська культура" в науковому дискурсі артикулюється уже тривалий час, ціннісні аспекти цього феномена не розкриті в повній мірі. У нашому дослідженні ми розглядаємо громадянську культуру як особливий вид, підсистему загальної культури. Наукова думка трактує поняття "культура" у межах двох основних підходів, а саме: з позицій еволюціонізму (культура як сукупність досягнень, що слугують розвитку людини і її оптимальній взаємодії з навколишнім світом) і функціональності (культура як сукупність способів діяльності, що задовольняють людські потреби на основі загальноприйнятих уявлень).

Більшість розвідок, присвячених культурологічній проблематиці, акумулюють у собі ці два підходи. Так, культурологічні довідкові видання визначають культуру як історично визначений рівень розвитку суспільства, творчих сил і здібностей людини, що виражений в типах і формах організації життя і діяльності людей, а також в створюваних ними матеріальних і духовних цінностях [8, 450]. На думку М.М. Курінного, культура – це сукупність матеріальних і духовних надбань, комплекс характерних інтелектуальних і емоційних рис суспільства, що включає у себе не лише різні мистецтва, а спосіб життя, основні правила людського буття, системи цінностей, традицій і вірувань. У вужчому сенсі – сфера духовного життя, що охоплює мову, літературу, виховання, освіту, науку, різні види мистецтв, систему релігійних вірувань, політичну, правову, побутову культуру, а також установи і організації, що забезпечують їх функціонування [7, 171].

Систематизуючи дані підходи до визначення культури, ми можемо сформувати її інтегральне визначення, а саме: культура – це людська діяльність, представлена, з одного боку, у вигляді сукупності універсальних і функціонально пов'язаних способів і засобів (зразків, технологій, інструментів), а з іншого – в якості системи уявлень і знань про ці способи і засоби.

Дослідник М.С. Каган, досліджуючи структуру культури, стверджує, що вона є взаємозв'язком трьох модальностей, а саме:

- людської модальності, в якій культура виступає як сукупність неспадкоємних якостей людини;
- процесуально-діяльнісної модальності, в якій культура виступає способом діяльності людини, її "технологією";
- предметної модальності, в якій культура охоплює усе різноманіття творчості людини – матеріальної, духовної і художньої, що утворює "людський світ" або ноосферу [5, 23-24].

Як складова загальної культури громадянська культура – простір вільної самореалізації громадян у суспільстві, вона виступає важливим елементом громадянського життя. Так, Н.М. Кейзеров стверджує, що вона виражає рівень зрілості суспільства, здатність подолати протиріччя в рамках забезпечення загальних громадянських інтересів, форм і механізмів вироблення та реалізації спільних рішень, узгоджених дій [6].

Дослідник В.Н. Мехедов зазначає, що громадянська культура вміщує спосіб думок і дій, характерний для того чи іншого суспільства, який регулює взаємовідносини громадянина і держави, а також окремих громадян та їх об'єднань між собою. Базовою ознакою громадянської культури є відображення життя в суспільстві в цілісному вигляді, в єдності внутрішніх зв'язків і протиріч, основних тенденцій та соціальних залежностей. Громадянська культура розглядається як сукупність поведінкових моделей громадян даної держави, а також цінностей та ідей, що відображають ці взаємини, особливості суспільства [3].

Громадянська культура є тим типом культури, що відповідає природі громадянського суспільства. Серед найбільш важливих завдань, що стоять перед громадянською культурою, Ю.М. Резнік виділяє: формування ціннісних орієнтацій членів громадянського суспільства, символічне опосередкування їх взаємодії між собою [10, 223].

Виступаючи суб'єктом культури, людина у своїй діяльності опирається на загальнолюдські цінності. У сучасній психології категорія "цінності" вважається однією із найскладніших. Цінності організують пізнання, мотивують поведінку та діяльність особистості. Вони роблять людське життя наповненим значенням.

У даному контексті поняття "цінності" інтерпретується як соціально схвалювані і такі, що поділяються більшістю у суспільстві, уявлення про те, що таке добро, справедливість, патріотизм, любов, дружба тощо. Цінності являють собою переконання, що поділяються більшістю, відносно цілей, до яких потрібно прагнути [9, 882]. Саме культура визначає систему ціннісних уявлень, що регулюють індивідуальну та соціальну поведінку. У свою чергу, загальнолюдські цінності і норми виступають стрижнем, що об'єднує загальну і громадянську культуру.

У науковому дискурсі найбільш поширеним і прийнятним є твердження, згідно з яким цінності є предметом потреб та інтересів людини. Такими предметами виступають речі, явища чи ідеї, думки. Залежно від цього виділяють дві групи цінностей:

- матеріальні, які пов'язані з задоволенням суто практичних потреб, а тому їх мірилом виступає практична корисність предметів (знаряддя і засоби праці, предмети і речі безпосереднього споживання);
- духовні, які, у свою чергу, можуть бути пізнавальними, науковими, естетичними, художніми, моральними (ідеї, теорії, думки: політичні, правові, моральні, естетичні, філософські, релігійні, екологічні тощо). Тобто ми можемо сформулювати думку, що цінності – це ідеї, норми, процеси, відносини матеріального і духовного порядку, які мають об'єктивну позитивну значимість і здатні задовольняти певні потреби людей.

Як зазначають вітчизняні дослідники, суспільний розвиток супроводжується виникненням і розвитком відносно самостійної, стійкої системи цінностей. У цьому сенсі суспільні цінності, з одного боку, визначають і впливають на зміст норм, з іншого – формують своєрідну мотиваційно-смыслову систему координат для особистості, унормовують її діяльність, пропонують суспільно прийнятні норми поведінки [12, 62].

Цінності формуються на основі суспільної практики, індивідуальної діяльності людини в межах певних конкретно-історичних відносин, форм комунікації і мають соціальний характер. У даному контексті особисті цінності виступають своєрідною конкретизацією цінностей суспільства, причому вид і ступінь цієї конкретизації залежать як від рівня розвитку особистості, так і позиції особистості в соціальній системі.

Цінності людини є тією ланкою, що пов'язує її суспільне та індивідуальне життя. Аналізуючи ієрархію цінностей, ми можемо виокремити в її структурі особистісні, національні та загальнолюдські цінності. Американські дослідники зазначають, що особистісні цінності відображаються у свідомості у формі ціннісних орієнтацій – складних, певним чином згрупованих принципів, які надають злагоженості і спрямованості різноманітним мотивам людського мислення й діяльності в процесі розв'язання спільних людських проблем [14].

На думку Б.Братуся, цінності особистості – це усвідомлені й прийняті людиною загальні смисли її життя. Саме особистісні цінності, у разі їх усвідомлення, є основними одиницями свідомості, що конституюють, визначають головне і відносно постійне ставлення людини до основних сфер життя – до світу, до інших людей, до самої себе [1, 89].

Досліджуючи систему духовних цінностей особистості, М.Боришевський у її структурі виокремлює низку підсистем, а саме: 1) моральні цінності; 2) громадянські цінності; 3) світоглядні цінності; 4) екологічні цінності; 5) естетичні цінності; 6) інтелектуальні цінності; 7) валеологічні цінності [1, с. 24-25]. Отже, система цінностей визначає сутність як людини так і певної спільноти, спрямованість їх дій і вчинків.

Національні цінності формуються під час історичного розвитку нації, розвитку її матеріальної і духовної культури, набуваючи специфічних особливостей під прямим та опосередкованим впливом існуючих політичних та економічних відносин і національних традицій.

Досліджуючи особливості української ціннісної системи, Г.Ситник до основних українських національних цінностей відносить: державний суверенітет, територіальну цілісність, демократичні основи розвитку, працелюбство, духовність, сім'ю, рівноправність народів, які населяють Україну, самовідданість під час захисту Батьківщини, соціальну справедливість, колективізм, матеріальне та духовне надбання народу України, миролюбність, толерантність, доброзичливість [11, 369].

Національні ціннісні орієнтації формуються впродовж століть і тисячоліть. Водночас різкі зміни економічного, суспільно-політичного, духовного життя нації приводять до перегляду цінностей. Загальнолюдські цінності залишаються, а політичні, економічні, соціальні та ін. зазнають певних, а часто і значних змін. Нові умови життя диктують необхідність нових цінностей.

У сучасній Україні державі формування ціннісної системи координат суспільства є однією із найважливіших і дискусійних проблем. Такий стан речей зумовлений тим, що Україна проходить дуже складний етап історичного розвитку, коли відбувається злам суспільної свідомості громадян, детермінований переходом від традиційного суспільства до суспільства інноваційного типу, від патерналізму до активної громадянської участі, від авторитаризму до демократії. Цей процес супроводжується трансформацією ціннісних систем, які склали основу суспільства і держави. На зміну радянській системі колективних, патерналістських цінностей, формується нова система цінностей, яка передбачає чітку орієнтацію українців на європейські цінності, на моральне оздоровлення суспільства, зростання значення цінностей та культури громадянського суспільства в загальному розвитку української політичної нації порівняно з цінностями держави.

Українське суспільство зазнало кардинальних структурних зрушень через руйнування існуючої впродовж десятиліть ціннісної системи. Суспільні трансформації призвели не лише до зміни економічних, політичних і культурних інститутів, а й стали джерелом нестійкості соціального середовища, зумовили розмитість об'єктів ідентифікації, ціннісних орієнтацій. Відбувається суперечливий процес докорінної переоцінки всієї сукупності цінностей, що зумовлює труднощі адаптації особистості до вимог нового часу, посилює процеси суспільної аномії.

На думку Р.Мертон, аномія виникає тоді, коли люди не можуть досягти приписуваних цілей встановленими суспільством засобами. Це проявляється у падінні моралі, у втраті "еталонності" ціннісної системи старшого покоління, у неповазі до закону, у поширенні правопорушень і закону. Мораль – це система цінностей і норм поведінки людей у ставленні одне до одного та до суспільства. Вона виникає і розвивається у зв'язку із потребою суспільства регулювати поведінку людей у різних сферах їхнього життя і вважається одним із найдоступніших способів осмислення складних процесів суспільного буття [13, 38].

Моральні цінності – це різні форми вираження моральних вимог: норми і принципи моралі, моральні ідеали, поняття добра, справедливості, честі, гідності, обов'язку, життя людини, її моральні якості, моральні характеристики вчинків, діяльності та стосунків тощо. Моральні цінності, на нашу думку, виступають системоутворючими у структурі громадянської культури, значення яких підсилюється в періоди трансформацій, коли переконання, ідеї переглядаються і переосмислюються. Виступаючи моральним імперативом, громадянська культура оцінює ступінь наближення суспільства до таких ідеалів як обов'язок, відповідальність, гідність, совість, патріотизм, толерантність, компромісність, відкритість до спілкування і співпраці на благо суспільства.

Регуляторами поведінки людей слугують право і мораль як ціннісні форми свідомості, що мають нормативний зміст. Саме право і мораль формують еталони і стандарти ціннісно-нормативних орієнтацій суспільства.

У процесі свого історичного розвитку громадянська культура увібрала в себе ідеали та норми раціональності. Така діяльна, раціонально-активістська культура є сьогодні обов'язковою умовою соціокультурного розвитку багатьох західних країн. Це культура, що орієнтує людей на активне засвоєння соціальної дійсності в усіх її сферах. В економічній галузі вона проявляється як стійка орієнтація на успіх, визнання ділової активності і підприємливості, в політичній – в критично-раціональному відношенні до дійсності, в ініціативності і відповідальності громадян за рішення, що приймаються, в духовно-ідеологічній – в утвердженні ідейного плюралізму і толерантності по відношенню до інших уявлень і культурним стилям життя.

У структурі громадянської культури виділяються стійкі цінності, які не підвладні плину часу, можна сказати, класичні, універсальні. Основна функція громадянських цінностей полягає в перетворенні об'єктивних імперативів соціальної діяльності в суб'єктивні цілі, мотиви дій і вчинків. Громадянські цінності полягають у зміцненні існуючого ладу, вони відповідають критерію загальнозначимості і загальнообов'язковості, тобто об'єктивно служать цілісності соціуму шляхом нормування поведінки його членів. Підтримка цілісності суспільства та його демократичний розвиток здійснюється тоді, коли поведінка людей будується на домінантах, що відображають різні вимоги суспільного життя.

Розглядаючи ціннісні аспекти формування громадянської культури, ми можемо виокремити в її структурі чотири базових компоненти, а саме:

1) когнітивний: основи соціально-психологічних, економічних, політичних, правових, культурних та історичних знань. На їх основі в суспільстві формується ціннісна система, яка відображає пріоритети в життєдіяльності суспільства. На базі існуючих в даному суспільстві цінностей відбувається формування громадянської позиції, і як наслідок, громадянськості. Громадянськість – інтегративна якість особистості, яка характеризується ціннісним ставленням до держави, народу, до себе як громадянина; на основі усвідомлення прав і обов'язків дозволяє відчувати себе юридично, морально й політично дієздатною, спроможною компетентно впливати на розбудову демократичного громадянського суспільства [4, 30];

2) аксіологічний: ціннісні орієнтації, ідеали, позиції; вміння брати відповідальність, робити усвідомлений вибір, приймати рішення. Громадянська культура включає в себе наступні громадянські цінності: самовизначення особистості, повага прав і свобод людини, повага людської гідності, повага до інститутів громадянського суспільства, повага до норм і правил сучасної демократії, патріотизм, толерантність;

3) рефлексивний: здатність до критичного мислення, вміння досліджувати і обговорювати сутність подій, користуватися різними джерелами інформації, розуміти необхідність існування у суспільстві різних норм і законів, розуміти і оцінювати наявність різноманітних етнічних, регіональних, релігійних та інших груп у нашій країні, знати сутність відмінностей між ними, усвідомлювати необхідність порозуміння і поваги інакшості, оцінювати досвід та діяльність іншим людям, вміти пояснювати погляди і позицію іншої людини, формулювати власні норми і цінності;

4) поведінковий: способи здійснення соціально-перетворюючої діяльності, заснованій на сталій системі цінностей. Саме у такій діяльності проявляється прихильність нормам та ідеалам. Важливу роль у формуванні громадянської культури відіграють накопиченні поколіннями традиції і звичаї.

Отже, значення громадянської культури полягає у формуванні ціннісних орієнтацій членів громадянського суспільства, а також в символічно-нормативному опосередкуванні їх взаємодії один з одним. Без громадянської культури, що розуміється як здатність до діалогу, консенсусу і співробітництва в загальногромадянських цілях, суспільство приречене на розпад і виродження. Особливостями громадянської культури є її автономність, раціональність, і раціонально-критичне відношення до дійсності, демократичність, толерантність і плюралізм. Вміння користуватися своїми правами, свободами, наявність високої відповідальності перед суспільством і державою, патріотизм – це ті ціннісні засади, на основі яких формується високий рівень громадянської культури, а як наслідок – стійка система демократичного врядування.

Література

1. Боришевський М. Духовні цінності як детермінанта громадянського виховання особистості / М. Боришевський // Цінності освіти і виховання: наук.-метод. зб. / за ред. О. В. Сухомлинської. – К. : АПН України, 1997. – С. 21-25.
2. Братусь Б. Аномалії личности / Б. Братусь. – М. : Місль, 1988. – 301 с.
3. Громадянське суспільство і громадянин /Под ред. В.Н. Мехедова. – Брянськ: Вид-во БГУ, 1998. – 156 с.
4. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери. – 2-ге вид. – Київ, Сімферополь: Універсум, 2013. – 536 с.
5. Каган М.С. гражданское общество как культурная форма социальной системы /Каган М.С. // Социальногуманитарные знания. – 2000. – № 6. – С. 23-24.
6. Кейзеров Н.М. политическая и правовая культура / Кейзеров Н.М. – М. : Наука, 1989. – 365 с.
7. Курінний М. М. Короткий енциклопедичний словник з культури / М.М. Курінний, В.Ф. Шевченко. – К. : Україна, 2012. – 384 с.
8. Культура и культурология: Словарь. – М. : Академический Проект; Екатеринбург : Деловая книга, 2003. – 928 с.
9. Культура и культурология: Словарь. – М. : Академический Проект; Екатеринбург : Деловая книга, 2003. – 928 с.
10. Резник Ю.М. Человек и общество (опыт комплексного изучения) /Резник Ю.М. // Личность.Культура. Общество. – 2000. – Т. II. – Вып. 3 (4). – С. 212-240.
11. Ситник Г. Національні цінності як основа прогресивного розвитку особистості, суспільства, держави / Г. Ситник // Вісн. НАДУ. – 2004. – № 2. – С. 369-374.
12. Суспільні цінності населення України в теоретичних і практичних вимірах. – К. : ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України, 2013. – 336 с.
13. Шайгородський Ю. Ціннісний вимір політичної реальності / Ю. Шайгородський // Наукові записки ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України. – 2010. – № 5 (49). – С. 33-40.
14. Kluckhohn C. Variations in value orientation /Kluckhohn C., Strodtbeck F. L. – Evanston, IL : Row Peterson, 1961.

References

1. Boryshevskiy M. Dukhovni tsinnosti yak determinanta hromadianskoho vykhovannia osobystosti / M. Boryshevskiy // Tsinnosti osvity i vykhovannia: nauk.-metod. zb. / za red. O. V. Sukhomlynskoj. – K. : APN Ukrainy, 1997. – S. 21-25.
2. Bratus' B. Anomalii lichnosti / B. Bratus'. – M. : Misl', 1988. – 301 s.
3. Hromadianske suspilstvo i hromadianyn /Pod red. V.N. Mekhedova. – Briansk: Vyd-vo BHU, 1998. – 156 s.
4. Entsiklopediia dlia fakhivtsiv sotsialnoi sfery. – 2-he vyd. – Kyiv, Simferopol: Universum, 2013. – 536 s.
5. Kagan M.S. grazhdanskoe obshchestvo kak kul'turnaya forma sotsial'noy sistemy /Kagan M.S. // Sotsial'nogumanitarnye znaniya. – 2000. – № 6. – S. 23-24.
6. Keyzerov N.M. politicheskaya i pravovaya kul'tura / Keyzerov N.M. – M. : Nauka, 1989. – 365 s.
7. Kurinnyi M. M. Korotkyi entsyklopedychnyi slovnyk z kultury / M.M. Kurinnyi, V.F. Shevchenko. – K. : Ukraina, 2012. – 384 s.
8. Kul'tura i kul'turologiya: Slovar'. – M. : Akademicheskij Proekt; Ekaterinburg : Delovaya kniga, 2003, – 928 s.
9. Kul'tura i kul'turologiya: Slovar'. – M. : Akademicheskij Proekt; Ekaterinburg : Delovaya kniga, 2003, – 928 s.
10. Reznik Yu.M. Chelovek i obshchestvo (opyt kompleksnogo izucheniya) /Reznik Yu.M. // Lichnost'.Kul'tura. Obshchestvo. – 2000. – T. II. – Vyp. 3 (4). – S. 212-240.
11. Sytnyk H. Natsionalni tsinnosti yak osnova prohresyvnoho rozvytku osobystosti, suspilstva, derzhavy / H. Sytnyk // Visn. NADU. – 2004. – № 2. – S. 369-374.
12. Suspilni tsinnosti naselennia Ukrainy v teoretychnykh i praktychnykh vymirakh. – K. : IPIEND im. I.F. Kurasa NAN Ukrainy, 2013. – 336 s.
13. Shaihorodskiy Yu. Tsinnisnyi vymir politychnoi realnosti / Yu. Shaihorodskiy // Naukovi zapysky IPIEND im. I.F. Kurasa NAN Ukrainy. – 2010. – № 5 (49). – S. 33-40.
14. Kluckhohn C. Variations in value orientation /Kluckhohn C., Strodtbeck F. L. – Evanston, IL : Row Peterson, 1961.